

Recenzja

dysertacji doktorskiej Pani **MGR MARZENY PIOTROWSKIEJ**, pt. *Działania profilaktyczne prowadzone przez Policję śląską w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej na przykładzie wybranych powiatów przygranicznych – Studium porównawcze*, przygotowanej do druku pod naukową opieką **Prof. UŚ. dr hab. Barbary GRABOWSKIEJ¹**, w Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, Uniwersytetu Śląskiego, Cieszyn 2019, ss. 314. Nadesłany komplet dokumentacji przesłał mi osobiście Pan Dziekan Prof. zw. dr hab. Zenon GAJDZICA.

*

Problematyka, którą podjęła Autorka – jak sama Doktorantka sygnalizuje już na wstępie – bezpośrednio wynika z Jej osobistych zainteresowań *stricte* zawodowych oraz swoistym fenomenem jaki występuje w działaniu profilaktycznym podejmowanym przez Policję Śląska w ramach lokalnego systemu zapobiegania przestępczości i naruszania porządku publicznego. W niniejszej pracy skoncentrowano się szczególnie na jej działalności profilaktycznej względem zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej w województwie śląskim. Zastosowano metody o charakterze jakościowym i ilościowym: analizę danych zastanych (*deskresearch*), ankietę, wywiad oraz metodę statystyczną. Triangulacja pozwoliła odpowiedzieć na pytanie o związek pomiędzy położeniem powiatu (przygraniczne lub wewnątrz województwa śląskiego) a zróżnicowaniem policyjnych działań w zakresie akcji uprzedzających nakierowanych na młodzież uczęszczająca do placówek oświatowych. Badaniami objęto funkcjonariuszy odpowiedzialnych za współpracę ze szkołami i innymi podmiotami w zakresie profilaktyki społecznej z Komend Powiatowych Będzina, Cieszyna, Tarnowskich Gór oraz Wodzisławia Śląskiego a także uczniów ósmych klas, tamtejszych szkół podstawowych. Korzystano także z cennej pomocy eksperckiej funkcjonariuszy Wydziału Prewencji Miejskiej Policji w Gliwicach. Na wstępie pozwalam sobie przypomnieć, iż dewiacja oznacza tyle co *odchylenie*. W odniesieniu do ludzkich zachowań oznacza ono specyficzną ich cechę wyrażającą się m.in., tym, iż następuje (postrzega się w każdym wieku) przejaw zachowania zupełnie odmiennego od publicznie ustalonego wzorca bądź normy. Powyższego terminu używa się bardzo szeroko także jako synonim występowania tzw. problemów społecznych. We wszystkich zasygnalizowanych powyżej przypadkach pojęcie

¹Funkcję promotora pomocniczego w niniejszej procedurze awansowej pełnił pomyślnie Pan Dr Łukasz Kwadrans.

dewiacji (które utożsamiane być oczywiście może z podjęciem określonego ryzyka aktywności jednostki) znajduje – zdaniem Profesora Jerzego Kwaśniewskiego swoje *zakotwiczenie* w jakiejś/ pewnej ogólnie przyjętej ramie. Norma zachowania, norma stanu psychicznego, norma funkcjonowania instytucji, norma dotycząca określonych cech kulturowej pewnej zbiorowości, norma odnosząca się do cech kulturowych, odnosząca się do ładu życia politycznego, gospodarczego czy publicznego. Umożliwia pojawienie się tego faktu w pryzmacie naszego identyfikowania się (albo lepiej percepcji) z rzeczywistością, w której przebywamy (doświadczamy) i w której, to się poruszamy przez okres naszej egzystencji. Symboliczne *uniwersum* ludzkości instytucjonalizuje porządek *homeostazy* ludzi i ich bytu. Winna owa przestrzeń dostarczyć porządku i ładu społecznego w przeciwieństwie do innych występujących zagrożeń, które cechuje *odstałość*, atakie nietypowe *odchylenia* stanowią zagrożenie, wywołują lęk, stres, czy traumę. Tworzą względnie trwałą dekompozycję oczekiwanego przez nas stanu społecznego. Swojego rodzaju „identyfikatorem” dewiacji jest obserwacja działań społecznych mechanizmów kontroli i regulacji, ludzkich zachowań jest prawo, zwłaszcza prawo karne i karny wymiar przestępczości postrzegany w perspektywie oczekiwanej sprawiedliwości (Kwaśniewski, 1983, s. 10-11).

Za główny cel badań przyjęto poznanie uwarunkowań działań profilaktycznych prowadzonych przez Policję śląską w zakresie zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej. Starano się odpowiedzieć na pytanie o związek pomiędzy położeniem powiatu (przygraniczne lub wewnątrz województwa śląskiego) a zróżnicowaniem policyjnych inicjatyw w zakresie działań uprzedzających nakierowanych na młodzież uczęszczającą do placówek oświatowych, zwłaszcza do szkół podstawowych. Precyzyjny dobór akcesorium badawczego umożliwiły wyodrębnione problemy szczegółowe oraz sformułowane hipotezy robocze.

Gruntownej analizie zachowań ryzykownych młodzieży podjęto przy użyczeniu pomocy wielostronnej *analizy treści* literatury przedmiotu. Podkreślić należy, że filozoficzne aspekty bezpieczeństwa strukturalnego są rozpatrywane zazwyczaj globalnie w kontekście zarówno bezpieczeństwa narodowego jak i wewnętrznego (lokalnego). W każdej populacji ogólnej można przecież zidentyfikować grupy młodych ludzi, którzy nie akceptują wartości oraz standardów występujących powszechnie. Problem nabiera szczególnego wymiaru w niekorzystnych sytuacjach gospodarczych, transformacji kryzysowe, kiedy to jednostki i grupy społeczne nie akceptują postępowania, które naruszałoby ogólnie przyjęte normy prawne. Ogólna prewencja dziś w polskiej policji może być identyfikowana ze strukturalnym przydziałem zadań organicznych. Aż 60% funkcjonariuszy zatrudnionych w zróżnicowanym

charakterze (dyżurni, policjanci ruchu drogowego, dzielnicowi, itp.) poświęca się na rzecz działań kontrolnych jak i profilaktyczno- kompensacyjnych. Efektywność realizowanej strategii potwierdzać mają zarówno polityczne (w tym bardziej wiarygodne policyjne) statystyki a także badania sondażowe prowadzone wśród obywateli naszego kraju – o zróżnicowanym *situsie* społecznym – diagnozujące realne oczekiwania społeczeństwa wobec Policji. Niewątpliwie docelowy model rodzimej prewencji będzie się opierał o partnerstwo publiczno- prywatne i działaniach z zakresu policyjnej profilaktyki społecznej. Stałe zwiększanie się roli kontroli oficjalnej ma swe źródło w pogłębiającej się nieustannie instytucjonalizacji życia społecznego w immanentnych właściwościach funkcjonowania wielu instytucji (szczególnie ich tendencji nieustannego rozrastania się) jak i w warunkach organizacji życia zbiorowego. Współczesny obywatel ma coraz to mniej możliwości, środków czy czasu, a także ochoty by osobiście ingerować, reagować na zachowania dewiacyjne, które dotyczą go bezpośrednio nie dotyczą lub które występują w jego otoczeniu, naruszając jego poczucie moralne bądź prawne. Oczekuje, że uczynią to za niego odpowiednie instytucje, których zadaniem jest dbanie o ład, porządek publiczny, bezpieczeństwo i spokój obywateli. Ta postawa ma, jak się wydaje, tendencję do generalizowania się. Można nawet spotkać przypadki, gdy rodzice winią szkołę za złe zachowanie w domu swych własnych dzieci, oczekując, że właśnie szkoła winna „coś zrobić”, by zachowywały się w domu „właściwie”. W tej sytuacji rzecznicy rozbudowywania instytucji oficjalnej kontroli ludzkich zachowań nie zawsze rozniwiają się z prawdą, gdy słyszą, że potrzebny jest dalszy rozwój tych instytucji dla zaspokojenia społecznych oczekiwań i potrzeb, a szczególnie z zakresu profilaktyki. Charakterystyka współczesnych nieletnich sprawców, ich karalnych czynów oraz uwarunkowań i motywacji nie specjalnie odbiega od stwierdzonej prawidłowości we wcześniejszych badaniach: najczęściej są to uczniowie wyższych klas szkół podstawowych/ gimnazjalnych w wieku 13-15 lat, działający w kilku osobowych grupach, przejawiający trudność w nauce ale również następczą trudności wychowawczych w szkole, to również uciekinierzy z domów rodzinnych czy placówek opiekuńczych i resocjalizacyjnych. W tej grupie przeważają dzieci z rodzin dotkniętych ubóstwem społecznym, bezrobociem, w których (w wielu przypadkach) występowały już problemy alkoholizmu, przestępczości, narkomanii. Często nieletni pochodzą z rodzin niepełnych w których nie pojawia się rola ojca. Terenem przestępczości tradycyjnie pozostają wysoko zurbanizowane jednostki osadnicze (aglomeracje/konurbacje) a więc duże miasta. Motywy postępowania pozostają w zasadzie niezmiennie: korzyści materialne, chęć imponowania grupie rówieśniczej, zaspokojenie potrzeb przynależności i uznania, naśladownictwa, itp. Część młodocianych przestępców

działa w stanie upojenia alkoholowego. Popęlnienie czynów karalnych w dzieciństwie zdaniem J. Szymańczaka – czy też we wczesnej młodości posiada w swoich biografiiach *spora* część późniejszych wielokrotnych sprawców przestępstw (Szymańczak, 1999). Jednym z motywów – w co nie wątpię – podjęcia przez Panią Mgr Marzenę Piotrowską rozstrzygnięć eksplikacyjnych we własnej dysertacji – stał się społeczny niepokój jaki wymusza upowszechnianie się wśród uczniów w szkole takich zjawisk jak znęcanie się, agresja, wymuszanie, zastraszanie czy kradzież. Wiele z nich (a także bliżej nie artykułowanych przeze mnie) „przypisuje się” przenoszeniu do szkół zjawiska tzw. *fali* występującej w wojsku, czy w izolowanych jednostkach więziennictwa oraz grypsery więziennej. Blisko połowa badanych piętnastolatków ma bardzo ułatwiony dostęp do rozmaitych odurzających substancji wziewnych, leków odurzających, nasennych, amfetaminy, LSD itp. Innym zjawiskiem budzącym publiczny niepokój są zamachy i próby samobójcze. Dzieci i młodzież bywają również ofiarami przemocy i maltretowania. Ujawnia się drastyczne zjawiska molestowania seksualnego i prostytucji dziecięcej (Kwaśniewski, 2000, s. 93-94). Wzrost sygnalizowanych faktów nastąpił znacznie wcześniej w innych krajach, stąd interesujące wydają się analizy odnotowanych statystyk w powiatach przygranicznych.

Warto też zwrócić uwagę, że oficjalna reakcja społeczna wobec dewiantów nie pokrywa się z reakcją nieformalną otoczenia czy też ze stosunkiem opinii publicznej. W żadnym społeczeństwie nie ma pełnej zgodności między obowiązującym prawem a poczuciem moralnym i prawnym obywateli. Rozbieżność ta może być wynikiem ewolucji prawa i moralności, może także wynikać ze świadomej działalności dysponentów władzy ustawodawczej. W pierwszym przypadku rozbieżność ta wyraża się zazwyczaj w naturalnym „opóźnieniu” prawa w stosunku do przemian w systemie norm moralnych społeczeństwa. W przypadku drugim rozbieżność między prawem i moralnością może wynikać bądź z niesankcjonowania prawem zmian zachodzących w systemie norm moralnych, bądź też ze stosowania prawa niezgodnie z poczuciem moralnym (etycznym). Praktyka taka jest we współczesnych społeczeństwach zjawiskiem dość powszechnym, nawet wtedy gdy władza ustawodawcza znajduje się pod kontrolą społeczną. Można jedynie przypuszczać, że im większa jest kontrola społeczeństwa nad stanowieniem prawa, tym mniejsza jest, ogólnie biorąc, rozbieżność między prawem stanowionym a poczuciem moralnym.

Decydując, czasem arbitralnie, zgodnie ze swymi grupowymi interesami, co jest „normą”, a co przestępstwem, prawodawcy stają się sami swego rodzaju czynnikiem sprawczym zachowań dewiacyjnych. Radykalni socjologowie wysuwają w związku z tym tezę o bezpośredniej lub pośredniej odpowiedzialności państwa i grup rządzących, jako

dysponentów instrumentów oficjalnej kontroli społecznej, za przestępczość i inne przejawy dewiacji. Prawo oraz instytucje stosujące obowiązujące prawo decydują o kryminalizacji bądź dekryminalizacji pewnych zachowań (Kwaśniewski, 1983, s. 11-12). Literatura przedmiotu wyraźnie wskazuje, iż prowadzenie działalności profilaktyczno- prewencyjnej najbardziej skupione być powinno na obszarach społeczności lokalnej, zbiorowości terytorialnej przy równoczesnym wykorzystaniu wiedzy nauk społecznych z zakresu lokalizmu i regionalizmu.

W wielu definicjach społeczności lokalnej występują w literaturze przedmiotu na ogół trzy stałe elementy: terytorium, interakcje społeczne i więź psychiczna wyrażające się w poczuciu wspólnoty z ludźmi (jednostkami i grupami) zamieszkującymi określone terytorium, a także w szczególnym stosunku (często bardzo emocjonalnym) postrzeganym jako nasze wspólne miejsce (Szacka, 2003, s. 229).

Problematyka społeczności lokalnych występowała w literaturze przedmiotu nauk społecznych tak w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej. Można zatem mówić o długoletniej tradycji badań poświęconych społeczności lokalnej. Tradycja ta – jak stwierdza Jacek Wódz – występująca przecież w nauce światowej w pracach polskich humanistów odegrała wyjątkową rolę. Nigdzie na świecie nie dzielono (tak pieczołowicie) samego przedmiotu sygnalizowanych badań i opracowań terminologicznych jak w Polsce. Podziały polegały m.in. na wyraźnym oddzieleniu przedmiotów badań prowadzonych przez antropologów, etnografów, socjologów czy pedagogów, podczas gdy te historycznie uwarunkowane podziały w nauce światowej dawno się zatarły. W rodzimej literaturze pozostał natomiast spadek zasygnalizowanych powyżej konsekwencji. Jest nim specyficzna nomenklatura pojęciowa oraz język (charakterystyczny dla danej dyscypliny) prowadzonej narracji. W rezultacie, w tych ograniczonych jedynie do specyfiki interpretacyjnej analiz z określonej dziedziny naukowej, nie zawsze uwzględniano perspektywę ogólną (globalną), unifikującą. Jednocześnie zróżnicowaną problematykę badań nad społecznością lokalną pomijano w aspekcie formułowania szerszych i bardziej przydatnych generalizacji, zajmując się na ogół zagadnieniami szczegółowymi (Wódz, 1986, s. 7).

Wyniki badań i analiz ukazują na ogół określone typy reakcji wobec dewiacji przejawiane przez respondentów. Od tych zdecydowanie mniejszych (wynikających z profesji zawodowej) przez motywacyjno- sytuacyjne aż po *stricte* instrumentalne. Kryminolodzy oraz reprezentanci resocjalizacji penitencjarnej są powszechnie zgodni co do tego, że w warunkach transformacji ustrojowej, pojawiły się nowe rodzaje przestępczości, co czyni podjęty problem badawczy pilnym wyzwaniem publicznym zasługującym na szczególną uwagę ze względów praktyczno- społecznych. Tym samym opowiadam się za przyjęciem przedstawionej mi do oceny pracy (dysertacji) doktorskiej Pani **MGR MARZENY PIOTROWSKIEJ**.

*

Na wstępie rozdziału metodologicznego (s. 133) Autorka przyjmuje istotne założenia, sprowadzające się do oświadczenia, iż w badaniach działań profilaktycznych podejmowanych przez Policję w powiatach przygranicznych i powiatach położonych wewnątrz województwa

śląskiego, przyjęto pewne (następujące) kryteria obiektywne: liczbę przypadków demoralizacji i czynów karalnych popełnianych przez młodzież gimnazjalna wybranych powiatów, działania profilaktyczne w zakresie zachowań ryzykownych realizowane przez funkcjonariuszy Policji w szkołach. Formy organizacyjne działalności profilaktycznej, rodzaje działań profilaktycznych, kwalifikacje i doświadczenie zawodowe osób zajmujących się działalnością profilaktyczną jak również opinie i oczekiwania (aspiracje) młodzieży szkolnej w stosunku do działań intencjonalnych Policji tego południowego regionu kraju.

W toku *wprowadzenia* metodologicznego w zakresie ogólnego sformułowania problematyki badań aby rodzaje twierdzeń o dynamice procesów społecznych były rzetelne i wiarygodne to /.../ Zgodnie z przyjętymi założeniami teoretycznymi w celu wielostronnej analizy problemu badawczego przyjęto mieszaną strategię badawczą, zawierającą elementy ilościowe (strategia dominująca) i jakościowe (strategia uzupełniająca), uzupełniające się w zakresie oferowania odpowiedzi na sformułowane uprzednio pytania badawcze i pozwalające na porównywanie danych zebranych za pomocą różnych metod. Schemat mieszany umożliwia walidację wyników, komplementarność, eksplorację, odkrycie paradoksów i zapewnia rozwój rozumiany jako tworzenie nowych, unikalnych projektów badawczych, których realizacja byłaby niemożliwa przy użyciu jednego paradygmatu. Ponadto należy pamiętać, że <terminy jakościowe i ilościowe mają znaczenie wyłącznie symboliczne, ponieważ w badaniach jakościowych stosuje się także pewne obliczenia, a w ilościowych dokonuje jakościowej analizy danych> (Pilch, Bauman, 2001, s. 267).

W toku powyższych rozważań przyjęto odpowiednią procedurę postępowania badawczego, określając kolejno przedmiot i cel badań problemy badawcze i hipotezy robocze oraz metody i narzędzia badawcze wykorzystywane w celu zebrania danych empirycznych” (s. 133-134).

Na uwagę zasługuje fakt, iż rozpatrując zagadnienie zachowań ryzykownych współczesnej młodzieży Autorka nawiązuje do wielu teorii egzystujących w naukach społecznych bliskich a zarazem pokrewnych pedagogice dyscyplinach naukowych. Analiza raportów i badań ukazuje szereg rozwijających się problemów o charakterze zaburzeń zachowania, uzależnień tudzież innych zjawisk które określa się jako z reguły *ryzykowne*. Międzynarodowe doświadczenia w tym zakresie nie zawsze wzbudzają wśród badaczy stałe zainteresowanie. Z tych też powodów należy uznać za zadawalające penetrowanie przez Autorkę szeregu badań i analiz prowadzonych przez różnego rodzaju instytucje publiczne.² Warto też wspomnieć, że większość z nich prowadzi w formie cyfrowej, digitalizuje i

²Na przykład w 2016 roku polegało ono m.in., na samodzielnym wypełnieniu kwestionariusza ankiety *online*. Ponadto monitorowanie częstotliwości i rodzajów zachowań ryzykownych ułatwia kontrolowaniu efektów podejmowanych działań zapobiegających. Sprzyja temu powstawanie ośrodków naukowych zajmujących się tą tematyką, do których należą między innymi: Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Narkotykowych, Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie (Pracownia Profilaktyki Młodzieżowej „Pro-M”), Deutsches Jugendinstitut, Ośrodek Studiów nad Młodzieżą HSE- St. Petersburg, Centrum prevencerizikovévirtuálníkomunikace przy Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu im. Palackiego w Ołomuńcu czy Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA). Międzynarodowy projekt *International Self – Report Delinquency Study*(opisany na ss. 46-48 – jest właśnie oczekiwanym przykładem takiej współpracy formalnej i nieformalnej.

udostępnia przez internet zbiory danych z badań realizowanych w ramach szeroko rozumianych nauk społecznych. Pozwala nam to zwrócić uwagę na udostępnienie materiałów badawczych w możliwie najpełniejszej formie, jak i na ochronę osób, które brały udział w badaniach.

Przedmiotem badań stała się *defacto* działalność profilaktyczna funkcjonariuszy prowadzona przez Policję śląską w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej w kontekście licznych lokalnych uwarunkowań, określająca aktywność prewencyjno- profilaktyczną a po części kompensacyjną. Następnie sformułowano cele, które zdaniem Doktorantki określone – wyznaczają kierunek działań badacza i prowadzą do pomyślniej realizacji kolejnych etapów eksplikacji.

Głównym celem, jak stwierdza Autorka, prowadzonych badań i analiz była/ stała się w miarę obszerna prezentacja wszelkich uwarunkowań zachowań ryzykownych współczesnej młodzieży. Starano się zrealizować zarówno cel *stricte* teoretyczny – za pośrednictwem analizy treści literatury przedmiotu³ jak cele poznawcze również o implikacjach praktyczno-społecznych⁴. Natomiast główny problem badawczy w przyjętej konceptualizacji *wyjaśniania zdarzeń i ich zbiorów* został formułowany (s. 136) jak następuje: Czy i w jaki sposób (w jakim trybie) położenie danego powiatu na obszarze województwa śląskiego (przygraniczne bądź też nie) determinuje/ różnicuje określone działania w zakresie prowadzonych oddziaływań profilaktycznych organów Policji w obliczu przejawiających się zachowań ryzykownych młodzieży? W dalszej części przyjętej konceptualizacji metodologicznej Autorka stwierdza, że /.../ Na potrzeby strategii badań jakościowych sformułowano dwa problemy badawcze:

1. Jakie kompetencje/ kwalifikacje mają pracownicy Policji zajmujący się działalnością profilaktyczną w szkołach w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego?
2. Z jakimi podmiotami współpracuje Policja w zakresie realizacji działań profilaktycznych zachowań ryzykownych młodzieży w wybranych powiatach?

³Należała do niego szeroka analiza literatury przedmiotu celem poszerzenia dotychczasowej wiedzy w zakresie przeprowadzonych badań nad podejmowaniem przez młodzież *zachowań ryzykownych* w skali lokalnej oraz o formach, rodzajach i sposobach ich ograniczenia i zapobiegania przez Policję na rzecz poprawy bezpieczeństwa regionów przygranicznych.

⁴Cele poznawcze zawierały następujące kwestie:

- analiza społecznych uwarunkowań zachowań ryzykownych przejawianych przez młodzież z uwzględnieniem dysproporcji występujących w wybranych powiatach województwa śląskiego;
- poznanie kompetencji pracowników Policji zajmujących się działalnością profilaktyczną w wybranych powiatach województwa śląskiego;
- poznanie opinii uczniów o zachowaniach ryzykownych podejmowanych przez młodzież oraz o działaniach profilaktycznych realizowanych przez Policję.

W strategii badań jakościowych pomocniczo wyodrębniono problemy szczegółowe (poboczne), które stanowią podbudowę hipotez, dają podstawę dla typologii zmiennych zależnych i niezależnych oraz umożliwiają bardziej precyzyjny dobór metod i narzędzi badawczych przydatnych na dalszych etapach postępowania badawczego:

1. Jakie czynniki różnicują zachowania ryzykowne przejawiane przez młodzież?
2. Jakie opinie formułują uczniowie o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież szkolną w wybranych powiatach?
3. Jakie czynniki różnicują opinie uczniów o działalności profilaktycznej prowadzonej przez Policję w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży? (ss. 135-136).

W ten sposób formułowane powyżej badawcze, przekształcono w trzy obszerne hipotezy (s. 137) o charakterze twierdzeń/ sądów *koegzystencjalnych* (obszernych i opisowo sformułowanych)⁵, do których w kolejnej części rozdziału metodologicznego dobrano zmienne i ich wskaźniki (ss. 138-139).⁶

W ocenianej pracy doktorskiej zastosowano kilka metod badawczych. Były to: analiza treści literatury przedmiotów, analiza dokumentacji i kwestionariusza ankiet oraz wywiadów oraz metody statystyczne⁷. Samo sformułowanie problematyki badań, wybór metod badania i ostateczna operacjonalizacja problemu badawczego nie budzą zastrzeżeń ani też uwag opiniodawcy. Metody statystyczne stosowane w trakcie eksploracji bardzo szczegółowo omówiono na ss. 141-143.

Prowadzona analiza zależności statystycznych między co najmniej dwiema zmiennymi stanowi niewątpliwie najważniejsze z zasadniczych zagadnień statystyki i jest rodzajem analizy statystycznej najczęściej stosowanym przez respondentów nauk społecznych opisujących wyniki badań empirycznych.

⁵Niewątpliwie odegrał istotny wpływ na badacza zasób wiedzy uprzednio zgromadzonej dotyczącej sądów wartościujących o danej rzeczywistości społecznej.

⁶Nie jestem do końca przekonany, iż był to zamysł niezbędny skoro większość hipotez przybrała postać spostrzeżeń wstępnych twierdzeń *koegzystencjalnych* a nie *stricte* przyczynowych. Oczywiście Doktorantka ma pełne prawo do przyjmowania własnej opcji (wybranej przez siebie) metodologicznej. Może moja dyskretna uwaga/ sugestia wynika nie tylko z prowadzonej wieloletniej praktyki badawczej wiążącej się z weryfikacją tez o charakterze przyczynowym. Zapewne pozostaje pod *pregierzem* przestróg Profesora Stefana Nowaka (i być może **niesłusznie?!),** iż obserwowanie następstw w warunkach ich naturalnego (spontanicznego) pojawienia się może nie dostarczyć pełnych argumentów, że jest to relacja o *stricte przyczynowym* charakterze. Do pełnego ich uzasadnienia koniecznym było by prowadzenie badań eksperymentalnych.

⁷Pojęcia: metoda, procedura, technika traktuję w niniejszej recenzji jako równoważne, używając innej nomenklatury pojęciowej aniżeli Doktorant. Na co dzień stale pozostają wierny zaproponowanym przed laty rozstrzygnięciom przez Stefana Nowaka (Zob. *Metody badań socjologicznych. Wybór tekstów.* Red. A. Nowak, Warszawa, 1965, s. 13-14), który uznaje metodę naukową za określony i powtarzalny sposób rozwiązywania pewnego typu problemu naukowego, zaś „metodę badawczą” jako określony powtarzalny sposób zdobywania pewnego typu informacji o rzeczywistości, niezbędnych do rozwiązywania danego problemu badawczego (empirycznego). Podczas takiej interpretacji pojęcia <metoda>, <procedura>, <technika> traktowane są często zamiennie.

Praktycy, którzy analizują wyniki badania statystycznego, często są bezradni (**egzemplifikuje to również moja osobę**) wobec problemu, jak opisywać zależności statystyczne między rozważanymi zmiennymi. Oczywiście, istnieje powszechne przekonanie, że wybrany sposób opisu powinien odpowiadać badanemu problemowi i posiadanym danym (scharakteryzowanym przez typ zastosowanych skal pomiarowych), ale często trudno jest zdecydować, który sposób opisu i miernik zależności, spośród bardzo wielu występujących w literaturze, jest właściwy w danej sytuacji, a jeszcze trudniej zinterpretować wyniki uzyskane za pomocą zastosowanej metody. Przyczyną tych trudności jest niezajomość teorii zależności statystycznych⁸, a przede wszystkim błędne przekonanie, że istnieje tylko jeden typ zależności statystycznej, który jest mierzony na różne sposoby zależnie od sytuacji (Lissowski, 2005, s. 413-414).

Uznano, że z uwagi na wysoki stopień urbanizacji, możliwość zachowania anonimowości niżej dobrane będą one najlepiej odpowiadały założonym celom badawczym. Tym samym spośród 32 komend miejskich i powiatowych wytypowano w sposób celowy kilka jednostek garnizonu śląskiego mianowicie: Komendę Powiatową Policji w Wodzisławiu Śląskim, Komendę Powiatową Policji w Tarnowskich Górach, Komendę Powiatową Policji w Cieszynie, Komendę Powiatową w Będzinie.

Badania przeprowadzono wśród funkcjonariuszy odpowiedzialnych za współpracę ze szkołami i innymi podmiotami w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych. Następnie określono dobór próby niezbędny do przeprowadzenia badania ankietowego (N=503) wśród uczniów najstarszych klas ze szkół podstawowych, będący koniecznym warunkiem trafnych i rzetelnych badań empirycznych.

Wyniki badań i analiz omówiono w końcu każdego rozdziału o intencji badawczo-sprawozdawczej jak również *Zakończeniu* dysertacji (ss. 276-279).

Struktura pracy przyjęta przez Autorkę wydaje się być ze wszech miar poprawna. Poniżej podaję przyjęty podział treści:

Wstęp	6
Rozdział 1. Zachowania ryzykowne młodzieży w literaturze przedmiotu	10
1.1. Młodzież jako kategoria pedagogiczna	10

⁸Przedstawiony przez Doktorantkę – systematyczny przegląd metod analizy zależności statystycznych wykorzystuje – tak myślę – nowoczesne ujęcie opisu statystycznego opartego na różnych teoriach. Koncentruje się on na metodach opisu zależności statystycznych między dwiema zmiennymi oraz na standardowych metodach skorelowania liniowego między wieloma zmiennymi.

1.2. Pojęcie zachowań ryzykownych w literaturze przedmiotu	20
1.3. Zachowania ryzykowne młodzieży w ujęciu wybranych teorii	32
1.4. Zachowania ryzykowne młodzieży w Polsce i na świecie – przegląd dotychczasowych badań	33
Rozdział 2. Profilaktyka zachowań ryzykownych jako forma zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich	54
2.1. Teoretyczne podstawy oddziaływań profilaktycznych	54
2.2. Prawne podstawy oddziaływań profilaktycznych w Polsce	65
2.3. Krytyka oddziaływań profilaktyczno- wychowawczych w szkole	74
2.4. Zachowania problemowe młodzieży szkolnej jako droga do przestępczości	84
Rozdział 3. Policja i jej zadania w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym	94
3.1. Organizacyjno- prawne aspekty funkcjonowania Policji	94
3.2. Policja jako element krajowego systemu profilaktyki społecznej	104
3.3. Działania Biura Prewencji Komendy Głównej Policji w zakresie zapobiegania czynom karalnym popełnianym przez nieletnich oraz zjawiskom patologii społecznej	114
3.4. Dotychczasowe działania Policji w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym	123
Rozdział 4. Zagadnienia metodologiczne badań własnych	133
4.1. Przedmiot i cele badań	134
4.2. Problemy badawcze i hipotezy robocze	135
4.3. Zmienne i wskaźniki badawcze	138
4.4. Metody i narzędzia badawcze	141
4.5. Charakterystyka terenu i dobór grupy badanej	143
4.6. Organizacja i przebieg badań	146

Rozdział 5. Uwarunkowania zachowań ryzykownych młodzieży w województwie śląskim	
151	
5.1. Charakterystyka województwa śląskiego w ujęciu TZT Tadeusza Lewowickiego	152
5.2. Nieletni jako sprawcy czynów karalnych	164
Rozdział 6. Działalność profilaktyczna Policji na rzecz zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej w wybranych powiatach województwa śląskiego	171
6.1. Strategie i formy lokalnych oddziaływań profilaktycznych	171
6.2. Obszary i adresaci oddziaływań profilaktycznych	177
6.3. Kwalifikacje i kompetencje zawodowe kadr policyjnych w obszarze profilaktyki społecznej	184
Rozdział 7. Współpraca Policji z innymi podmiotami w zakresie realizacji działań profilaktycznych w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego	190
7.1. Instytucje współpracujące z Policją w obszarze profilaktyki zachowań ryzykownych	190
7.2. Czynniki sprzyjające i utrudniające prowadzenie wspólnych przedsięwzięć profilaktycznych	196
Rozdział 8. Czynniki różnicujące opinie uczniów o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież szkolną w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego	199
8.1. Podejmowanie zachowań ryzykownych przez badanych uczniów i ich rówieśników z uwzględnieniem czynników różnicujących	200
8.2. Przejawy i stosunek rówieśników do zachowań problemowych w opinii osób badanych w wybranych powiatach	228
8.3. Motywy i konsekwencje zachowań ryzykownych w percepcji młodzieży szkolnej w wybranych powiatach	233
Rozdział 9. Czynniki różnicujące opinie uczniów o działalności profilaktycznej Policji w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego	241
9.1. Rodzaje zachowań ryzykownych młodzieży a obszary oddziaływań profilaktycznych Policji w wybranych powiatach	241
9.2. Zróżnicowanie geograficzne powiatów a oczekiwania młodzieży szkolnej względem działań profilaktycznych	259

9.3. Płeć, poziom religijności i osiągnięte wyniki w nauce a poziom zadowolenia z uczestnictwa w zajęciach w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych	
270	
Zakończenie	
276	
Bibliografia	
280	
Spis fotografii	295
Spis tabel	
295	
Spis schematów	295
Spis wykresów	
295	
Aneks	
301	

Bibliografię (ss. 278-293) zawierającą blisko 400 opracowań książkowych, rozpraw i artykułów, aktów prawnych, netografii, sporządzono w poprawnym i klasycznym układzie.

Pomimo, powszechnego odnotowania zarysowanych także eksplikacyjnie przez Autorkę w naszym kraju problemów wiążących się z patologią społeczną przy ich obserwowalności/ widoczności, społecznego potępienia i świadomości publicznej negatywnych uwarunkowań i konsekwencji często nie są one przedmiotem oddziaływań profilaktycznych resocjalizacyjnych/ reedukacyjnych czy wreszcie podejmowania zdecydowanych inicjatyw legislacyjnych.

*

Reasumując odpowiedzialnie stwierdzam, że postawiony przez Doktorantkę pilny problem badawczy został samodzielnie rozwiązany w sposób merytorycznie rozstrzygnięty w trybie dopuszczającym/ pozwalającym na dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów wszczętego postępowania awansowego. Bogactwo różnego rodzaju *obszernych* eksplikacji pedagogicznych rodzi konieczność opanowania przez adeptów tej dyscypliny (a z pewnością osób legitymujących się stopniem *doktora*) ogólnej metodologii postępowania badawczego, obowiązującej w naukach społecznych, szczególnie przydatnej implikacjom praktyczno-społecznym, które Doktorantka – p. **MGR MARZENA PIOTROWSKA** – z pewnością egzemplifikuje.⁹

⁹Poprzez prezentację danych/ wyników badań i analiz, Autorka (wraz z osobą Pani Promotor tudzież Promotora Pomocniczego) przyczyniają się do realizacji profilaktycznego (a po części) kompensacyjnej funkcji kontrolnej opinii publicznej. M. in., będzie to ustalenie stopnia ogólnej zgodności występujących sytuacji/ zachowań z normatywnymi oczekiwaniami czy imperatywami zawartymi w wyobrażeniach publicznych.

W moim odczuciu reprezentowana samoświadomość metodologiczna przez Kandydatkę oraz przyjęte źródła informacji spełniają oczekiwania większości reprezentantów współczesnej pedagogiki dla których integracja/ spójność metodologii nauk społecznych ze stosowanym warsztatem badawczym wydaje się być przyzwalająca w trybie wysoce zadawalającym na dopuszczenie niniejszego wniosku do dalszych etapów postępowania.

Autorka przejawia tak oczekiwana pasję badawczą i wyjątkową konsekwencję w zakresie planowania i realizacji podjętych przez siebie badań. Opracowanie powinno ukazać się drukiem, taki pozwalam przedłożyć sobie **wniosek** w jakiegokolwiek naukowej oficynie wydawniczej. Przed oddaniem książki do druku **sugerowałbym aby wspomnieć** w rozdziale metodologicznym o poprawnie prowadzonej przez w/wym., metodzie badań jaka stanowi *analiza treści* literatury przedmiotu, którą do humanistyki wprowadził na bardzo szeroka skalą B. Berlson oraz H. Lasswel w latach czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Jest to bardzo ważna metoda artykułowana w naukach społecznych bardzo często (głównie w literaturoznawstwie, socjolingwistyce, socjologii i politologii) polegająca m.in., na ustaleniu właściwości występujących w przekazach komunikacyjnych pomiędzy nadawcą a odbiorcą ale również opisu społeczno- kulturowego. Innymi słowy – stosując się do nomenklatury pojęciowej Doktorantki, będzie nią technika służąca do obiektywnego, systematycznego i ilościowego opisu jawnej treści zawartego przekazu (*Content Analysis in CommunicatonResearch*, 1952).

Doktorantka spełnia więc wszelkie warunki określone w Ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych z dnia 14 marca 2003 r., wraz z uzupełnieniami zawartymi w Ustawie z dnia 27 lipca 2005 r., Prawo o szkolnictwie wyższym oraz nowelizacją ustawy z dnia 18 marca 2011 r., jak również Ustawie o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 w zw. z art. 179 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r., Przepisy wprowadzające Ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669). Opowiadam się za **przyjęciem dysertacji i dopuszczeniem Kandydatki do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego.**

Andrzej Radziewicz-Winnicki

profesor zwyczajny Uniwersytetu Śląskiego oraz

Uniwersytetu Zielonogórskiego, emeritus